

KOOPERĀCIJA – iespēja un atbildība ilgtermiņā

Par kooperāciju lauksaimniecībā pēdējā laikā runāts daudz. Tā tiek vērtēta kā iespēja, īpaši mazajiem un vidējiem zemniekiem.

SARMĪTE FELDMANE

Lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstība aizsākās 2000. gadā un turpinās joprojām – katru gadu palielinās gan zemnieku skaits kooperatīvos, gan arī kooperatīvu apgrozījums.

Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centra (LLKC) un Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācijas (LLKA) kopīgi organizētajā, attālinātajā konferencē “Kooperācija – ilgtermiņa saimniekošana” izskanēja viedokļi, pieredze par kooperatīviem.

“Kooperatīva pamatu pamats ir uzticēšanās. Tālākais ir spēja uz konstruktīviem konfliktiem, biedri ir atklāti, svarīgi, lai ir palīdzība, vienots mērķis un tā sasniegšana. Svarīgi, vai mērķi saskan ar katra individuālajiem mērķiem. Kooperatīvam pārvaldība jāpiemēro mērķiem. Pārvaldība ir pieredzes gūšana, kooperatīvā var būt melnās avis, jānāk no problēmu apspriešanas koncentrēties uz risinājumiem. Bieži vien neizdošanās brīdī meklējam vainīgos, pēc tam, ja paliek enerģija, meklējam problēmai risinājumus. Jāmaina domāšana, jāmeklē cēloņi. Kopīga piedalīšanās nākotnes veidošanā ir ļoti svarīga. Biedriem jājūtas kā īpašniekiem, kuri aktīvi darbojas, kontrolē,” sacīja Lauksaimniecības ekonomikas pētījumu institūta direktors un Atēnu Lauksaimniecības universitātes profesors Konstantīns Iliopulos.

Zemkopības ministrijas Lauku attīstības atbalsta departamenta direktore Liene Jansone atgādināja, ka jārēķinās ar lauku iedzīvotāju skaita samazināšanos, ar lauksaimnieku novecošanos. “Pastāv liela atšķirība starp reģioniem, tāpat arī lauksaimnieku ienākumiem, īpaši mazajās un vidējās saimniecībās. Kooperācija var būt risinājums. Jāceļ izaudzētā un saražotā pievienotā vērtība. Mazo un vidējo saimniecību ir daudz, tām ir liela loma sociālekonomiskās situācijas veidošanā laukos. Mazām saimniecībām vislielākās problēmas – nespēj saražot apjomus un konkurēt ar cenu, izmaksas lielas,” situāciju laukos raksturoja L.Jansone.

Saprotot kooperācijas nozīmi,

bija diskusijas ar ministrijas darbiniekiem, nevalstiskajām organizācijām, visi atzinuši, ka mērķis ir kopējs – gribam sadarboties, ražot konkurētspējīgus produktus. L. Jansone uzsver, ka tas ir ļoti būtiski. “No kooperācijas iegūtu ražotāji. Mazajiem trūkst zināšanu. Kopā ar asociāciju gatavojam materiālus par kooperāciju, ko tā var dot mazajām saimniecībām. Svarīgas ir zināšanas un izpratne, ko dod kooperatīvs, tā iespēja par labākām cenām pārdot izaudzēto, saražoto, iegūt plašāku tirgu. Nozarēs neveidojas jauni kooperatīvi un nepaplašinās tie, kas veiksmīgi strādā. Spēcīga kooperācija ir graudkopībā, kur kooperācijas loma palielinās, nostiprinās. Biedru skaits pieaug dārzenū sektorā, graudu, lai gan saimniecību skaits kopumā samazinās. Trūkst pārstrādes, īpaši bioloģiski izaudzētajam. Vāja kooperācija ir bioloģiskajām saimniecībām, kas audzē gaļas liellopus,” stāstīja L.Jansone un uzsvēra, ka kooperatīvi nespēj nodrošināt biedriem ienākumus krīžu laikā. Tas ir ļoti svarīgi.

Dažādās diskusijās atzīts, ka konkurētspējīgi kooperatīvi zemniekiem ir vajadzīgi. “Tas ir tāds, kas ar labām vadības prasēm izglītotiem vadītājiem un motivētiem biedriem, efektīvi izmantojot resursus un ieviešot jaunas tehnoloģijas, ražo augstas pievienotās vērtības produkciju, apgūst jaunus tirgus un palielina biedru saražotās produkcijas noietu un ienākumus,” atgādināja L.Jansone un piebilda, ka jaunu produktu izstrādē jāiesaista zinātnieki.

FAKTI

■ Kooperatīvos apvienojušās juridiskas un fiziskas personas:
2018. gadā – 4846
2019. gadā – 5108.

■ 2019.gadā 51 atbilstīgā kooperatīva kopējais neto apgrozījums no 436 miljoniem 2018.gadā palielinājies līdz 450,5 miljoni eiro. Pieaugums vērojams visu nozaru – piena, graudu, augļu un dārzenū, arī gaļas, mājražotāju un meža – kooperatīvos.

Jādomā ilgtermiņā

Lauku konsultāciju un izglītības centra valdes priekšsēdētājs Mārtiņš Cimermanis uzsvēra, ka zemniekam ir būtiski sajūties kā īpašniekam un piederīgam kaut kam lielākam. “Kā veicas kooperatīvam, vai izdodas iekarot tirgu – tā ir arī īpašnieka atbildība, to nedrīkst prasīt tikai no kooperatīva. Krīzes brīdī ir jāsaprot, ka ieguvumi var samazināties, lai kooperatīvs pastāvētu,” vērtēja M.Cimermanis. Diemžēl ne viens vien lauksaimnieks regulāri maina kooperatīvus, izvēlas to, kurš vairāk maksā.

Vageningenas un Māstrihtas universitāšu (Nīderlande) profesors Josts M.E. Pennings par šādiem kooperatīvu biedriem teica: “Ja bieži pāriet no viena pie cita, tas nozīmē, ka nav lojāls un viņam netiks nodrošināti ilgtermiņa ieguvumi. Daļa lauksaimnieku pieprasa augstāko cenu īstermiņā, bet jārēķinās, ka ilgtermiņā būs lielākas svārstības. Cerības iegūt augstāko tā brīža cenu, zinot, ka tiks pakļauts lieliem riskiem, negūs labumu no kooperatīva, negūst tādu atbalstu – ir katra paša izvēle.

Nav jau tā, ka Latvijā kooperatīvi nesaprotas, tie arī apvienojas kopīgiem mērķiem. Tā deviņi kooperatīvi apvienojušies otrā līmeņa lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvajā sabiedrībā “Baltu Piens”. Tas ir apliecinājums, ka arī Latvijā kooperācija tiek pacelta jaunā līmenī. Vadošie Latvijas kooperatīvi “Latrops” un “VAKS” izveidojuši jaunu uzņēmumu “ASNS Ingredient”, lai Jelgavā būvētu dzelteno zirņu proteīna ražotni. Tās izveidē tiks ieguldīti 75 miljoni eiro. “Jādomā ilgtermiņā. Mūsu mērķis nav mainījies – pārdot Latvijas graudus par labu cenu. Jābūt efektīvai, jāskatās, kā dara labākie, jāmeklē jauni izaicinājumi. Bez darba nav rezultāta,” atgādināja “VAKS” valdes priekšsēdētājs Indulis Jansons. Būdam Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācijas priekšsēdētājs, viņš puda pārliecību, ka šodien saimniekot vienam ir ļoti grūti. “Pašiem jāmainās, arī kooperatīviem. Lauksaimniecība ir ekonomikas vilcējspēks, jābūt eksportam, augstākai pievienotai vērtībai. Visur pasaulē ir konkurenti, neviens mūs negaida, mums pašiem jāprot pieņemt izsvērtus lēmumus. Domāsim ilgtermiņā, mācīsimies gan no vietējās, gan ārējās pieredzes un nepaklausīsimies īstermiņa mērķu aicinājumam. Neskatoties uz to, ka šobrīd lielus izaicinājumus uzliek “Covid-19”, jānācās arī no šīs pieredzes, lai varam attīstīties un konkurēt arī ar citiem,” sacīja I.Jansons. □

Latvijas un Igaunijas piena ražotāji izveido starpvalstu kooperatīvu

Daudziem piena lopkopjiem labi zināms kooperatīvs “Piena ceļš”. Tas likvidēts un apvienojies ar igauņu kooperatīvu, izveidojot SCE “Epiim”. Tas ir pirmais starpvalstu kooperatīvs Baltijas valstīs. Aizvien ne viens vien spriež, vai latviešu kooperatīvu pievieno igauņi vai otrādi. Kooperatīva valdes loceklis Jānis Bērtulsons atceras, ka viņa ģimene jau 90.gados izveidoja kooperatīvu, bija arī pārstrāde. Kad citi par pienu sāka maksāt vairāk, pietrūka piena pārstrādei. Saimniecība iestājās “Piena ceļā”, ko izveidoja 2004.gadā. “Kooperatīvs bija kompromiss, lai zemnieki saņemtu vairāk. Pirms krīzes 2008.gadā tajā bija 110 biedri. No Latvijas “Epiim” iestājušies ap 50 biedru, bet viņu saražotā piena daudzums nav samazinājies,” stāsta J.Bērtulsons un uzsver, ka kooperatīvs ir arī at-

balsts zemniekiem, tas spēj ātri reaģēt, palīdzēt.

“Epiim” ir Eiropā pazīstams zīmols. “Piena ceļam” bija Jaunpils pienotava. “Epiim” tagad ir filiāle Latvijā. “Zemnieki, kuri būvē modernas fermas, uzsver, ka redz perspektīvu, jo pašu kooperatīvam ir pārstrāde. No kvalitatīva piena var saražot kvalitatīvus piena produktus. Tiks būvēta pārstrādes rūpnīca. Lai kā gājis kooperatīvos, nav viss bijis tik skaisti, bet biedriem ir ticība nākotnei un uzticēšanās pārējiem,” pastāstīja J.Bērtulsons un atklāja, ka biedri cits citu pārliecināja, ka jāapvienojas ar igauņu kooperatīvu, ka tā ir iespēja. “Pēc pāris gadiem redzēsim, kā būs. Piena cena ir stabila. Starp Latvijas kooperatīviem ir sacensība, gribam pierādīt, ka visiem ir kopīgi mērķi, ka varam saražot pienu, piena produktus eksportam,” saka J.Bērtulsons. □

Ministrija atbalsta kredītprocentu dzēšanu

Lai 2021. gadā saglabātu atbilstīgu kooperatīvo sabiedrību naudas plūsmu un mazinātu finansiālo slodzi, Zemkopības ministrija plāno pārdalīt papildu valsts atbalsta finansējumu un 300 000 eiro paredzēt atbilstīgām kooperatīvajām sabiedrībām īstermiņa aizdevumu un faktoringa kredītprocentu daļējai dzēšanai.

“Lauksaimnieku kooperācija ir būtiska Latvijas izaugsmes daļa. Lai varētu konkurēt ar Eiropas lauksaimniekiem, mums ir nepieciešams stiprināt kooperatīvus un kooperācijas ideju. Konkrētais instruments ir ļoti svarīgs kooperatīvu dzīvotspējas nodrošināšanai. Šajā sarežģītajā laikā esam raduši risi-

nājumu, kas palīdzēs gandrīz 3000 saimniecībām un nodrošinās kooperācijas tālāku attīstību,” teicis zemkopības ministrs Kaspars Gerhards.

Šādu valsts atbalstu novērtējis Latvijas Lauksaimniecības kooperatīvu asociācijas valdes priekšsēdētājs Indulis Jansons: “Lai nodrošinātu nepārtrauktu kooperatīvu darbību, šāds atbalsts ir ļoti būtisks. Jāņem vērā, ka sezonas ir neprognozējamas un garas, tāpat nereti ir vērojamas dažādas tirgus svārstības. Šādos gadījumos apgrozāmo līdzekļu aizdevumi palīdz situāciju stabilizēt un turpināt sekmīgi strādāt. Un ieguvēji viennozīmīgi ir lauksaimnieki, kā arī mūsu ražotās produkcijas patērētāji.” □

Organizāciju skaits stabils

Kooperatīvo sabiedrību atbilstības noteikumi nosaka kritērijus, kā kooperatīvam iegūt atbilstības statusu. Starp Zemkopības ministriju un LLKA 2019.gadā noslēgts valsts pārvaldes uzdevuma deleģēšanas līgums “Par ikgadējo kooperatīvo sabiedrību izvērtēšanu atbilstības statusa piešķiršanai”.

Atbilstības statusu saņem uz gadu. To sabiedrībai piešķir, ja tā sniedz pakalpojumus saviem biedriem, bet nenodarbojas ar ražošanu (izņemot biedru saražotās produkcijas pārstrādi vai apstrādi). Lai pieņemtu lēmumu par atbilstības statusa piešķiršanu, lemj komisija, kurā ir ministrijas, Lauku atbalsta dienesta un Valsts ieņēmumu dienesta pārstāvji.

2009.gadā Latvijā bija 54 atbilstīgie kooperatīvi, 2017.gadā – 50, bet 2018. – 49. Visvairāk kooperatīvu saistīti ar piensaimniecību. 2009.gadā – 22, 2017.gadā – tikpat, bet pēc gada – 24. Biedru skaits atbilstīgajos kooperatīvos 2009.gadā bija 4877, bet 2018. – 4846. Vismazāk to bijis pēckrīzes laikā, 2011.gadā – 3648. Lai arī biedru skaits gadu gaitā samazinājies, bet atbilstīgo kooperatīvu skaits palicis teju nemainīgs – kāds neiegūst statusu, cits nāk vietā -, to apgrozījums palielinājies katru gadu. 2009.gadā tie bija 176 miljoni eiro, 2017.gadā – 415, bet 2018.gadā – 436 miljoni eiro. □

Sagatavoja
SARMĪTE FELDMANE